

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ AL C/ BOTERS NÚM. 6

(BARCELONA, B

ARCELONÈS)

Codi MHCB: 14/04

Data intervenció: març 2004

Elisenda Moix Ezquerra

Mataró, maig de 2004

ÍNDEX

SITUACIÓ GEOGRÀFICA

CONTEXT HISTORIC

CONTEXT ARQUEOLÒGIC

MOTIUS DE LA INTERVENCIÓ I OBJECTIUS

METODOLOGIA I DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS

RESULTATS I CONCLUSIONS

REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

ANNEX

DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

SITUACIÓ GEOGRÀFICA

Barcelona està situada a la costa mediterrània en una plana d'uns 5 km d'amplària limitada pel mar, la Serralada Litoral (o de Marina) i els deltes del Llobregat. El terme municipal enclou també, el vessant interior de la Serralada Litoral, l'antic terme de Vallvidrera i una part del de Sta. Creu d'Olorda. Les circumstàncies del relleu i de la xarxa hidrogràfica proporcionaren unes condicions topogràfiques òptimes dintre de la costa catalana per a la localització i creixença de la urbs barcelonina.

L'emplaçament arran de mar i en posició central dintre del litoral català ha estat la base de la seva funció portuària i punt d'arrencada per la seva expansió política i comercial per la Mediterrània durant els temps medievals. Els seus orígens se situen en el petit turonet miocènic del Tàber, de 12 metres d'altitud, ben aviat els límits s'anaren expandint pel pla, on només s'aixequen, cap al nord, els turons de Monterols, el Putget, la Creueta, el Carmel, la Muntanya Pelada i el Turó de la Peira.

La ciutat és la capital del principat i els municipis que la integren són diversos: l'Hospitalet, Cornellà de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Sant Just Desvern, Sant Adrià de Besòs, Santa Coloma de Gramanet, Badalona i Montcada-Reixac.

Des del punt de vista urbanístic la ciutat de Barcelona consta de diverses àrees. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, on la ciutat restà reclosa fins a la desaparició de les muralles durant el segle XIX. Aquest espai inclou, d'una banda, un nucli central anomenat barri gòtic que correspon a la primitiva ciutat romana i, de l'altra, un seguit de raval·ls situats al seu voltant que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir la Rambla i el Raval, varen començar a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins del tercer recinte fortificat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

Al nord de la ciutat antiga s'estén l'Eixample, una àmplia zona quadriculada planificada a la segona meitat del segle XIX, segons el pla d'Ildefons Cerdà, un cop s'havien enderrocat les muralles que encerclaven la ciutat i que oprimia el seu desenvolupament.

CONTEXT HISTÒRIC

Cal destacar tres aspectes fonamentals lligats amb la geografia urbana de la ciutat de Barcelona que són d'interès per a l'estudi de les potencialitats arqueològiques de la zona que ens ocupa. D'una banda, cal tenir present l'evolució històrica de les divisions político-administratives de la ciutat, donat que reflecteix canvis espacials en la seva gestió urbanística. Sovint aquestes divisions no responien a la configuració geogràfica de la ciutat en relació, per exemple, amb activitats econòmiques o amb la construcció d'habitatges. Cal recórrer a documents històrics que proporcionin informació relativa a la funcionalitat dels edificis, als recursos econòmics de les persones que els habiten, a la distribució interna dels habitatges; en definitiva, als diferents usos del sòl en general. D'aquesta manera obtindrem una descripció detallada i ulteriors interpretacions dels espais ocupats a Barcelona al llarg de la seva història. L'últim element a destacar és la presència de la muralla, una construcció que es realitzà i es destruï en diferents fases segons les necessitats polítiques, econòmiques i socials del moment; però que sempre va condicionar l'espai disponible i la fesomia general de la ciutat. Així, doncs, les particions político-administratives, la informació de les fonts escrites i la presència de les diferents muralles de Barcelona al llarg de la seva història, seran els tres eixos articuladors utilitzats per a la caracterització espacial i temporal del carrer Boters.

El carrer que centra aquest estudi està contextualitzat dins del què és el Districte de Ciutat Vella, que a la vegada forma part del centre històric de Barcelona. És un territori que té una extensió de 430 hectàrees i està dividit en quatre grans barris: la Barceloneta, el Casc Antic, el Gòtic i el Raval. El C/ Boters pertany al barri Gòtic (Fig.1) que és el nucli més antic de la ciutat i el seu centre històric. Al llarg dels segles ha assumit el seu paper de centre de representació política i institucional. Cal dir que està compost alhora per diferents barris històrics com: el Call, Sant Just i Pastor, Santa Maria del Pi, la Catedral, Santa Anna, la Mercè i el Palau.

L'estructura del barri va arribar intacta fins el segle XIX, si bé la morfologia interna havia canviat dràsticament durant el segle XVIII per la gran densificació soferta: es va subdividir els grans casalots en pisos irregulars i mancats de serveis, es va aprofitar tota parcel·la, es van suprimir els horts que hi persistien, es van crear habitacions mal il·luminades i poc ventilades i es va enderrocar la casa antiga per construir-ne una de nova amb un increment desmesurat de l'alçada. El segle XIX serà el de les grans transformacions en l'estructura i morfologia d'aquest barri. La transformació de cementiris parroquials en

places públiques, el buidat de grans edificis amb el seu consegüent canvi d'ús, l'enderrocament de les muralles i altres actuacions urbanístiques van provocar que el Gòtic es comencés a veure com a patrimoni col·lectiu de prestigi i com a valor d'ús per la seva centralitat territorial i històrica que calia preservar.

Com a última dada, tan sols dir que el C/ Boters fa referència a l'ofici de boter (artesa que fa bótes i altres recipients de fusta, aptes per contenir líquids, pesca salada i per a l'envelliment i transport de begudes alcohòliques). En el segle XIII Barcelona està en un moment de plenitud política i econòmica, fet que s'observa en la proliferació d'artesans i mercaders que s'agrupen en cofraries o gremis i s'instal·len en carrers determinats com és el cas del gremi dels boters. La rodalia i les comarques properes proveïen de primeres matèries (lli i cànem, fusta de botada i d'obra, llana i pells) la ciutat, nucli manufacturer (draps, teles i cordam; bótes; cuiram; terrissa; eines de tall i estris de ferro; argenteria). És un moment molt important per Barcelona ja que la ciutat comença a tenir una complexitat creixent que requereix la creació d'un govern propi, així com un eixamplament urbanístic iniciat amb un emmurallament nou vers el 1260 que havia d'incloure les dues vilanoves, la de Riera i la de Santa Anna.

CONTEXT ARQUEOLÒGIC

La zona en què està emmarcat el carrer Boters des de fa anys, com la majoria del centre de Barcelona, està sotmesa a petits o grans canvis degut a la renovació de serveis, construcció d'un aparcament o la instal·lació d'ascensors. La primera gran intervenció que es féu aprop del carrer que ens ocupa data del 1989 a l'avinguda de la Catedral, dirigida per Mònica Blasco, Carme Miró, Núria Molist, T. Portillo i Carolina Rovira, va comportar l'obertura d'una superfície de gairebé 5.000 m² degut a la construcció de l'actual aparcament subterrani. Va posar al descobert un gran retall irregular a la roca que transcorria més o menys paral·lel a la muralla i que a mesura que s'apropava als aqüeductes s'anava tancant en direcció a la línia de fortificació. Aquest fossat fou concebut i fet coetàniament a la construcció de la primera muralla de *Barcino*, al principi del segle I dC i que s'anà colmatant durant tot l'imperi. La seva funció principal no responia estrictament a criteris defensius sinó que era la recollida, canalització i evacuació de les aigües residuals. També s'han documentat d'aquesta època altoimperial les fonamentacions de diversos pilars dels dos aqüeductes que abastaren la ciutat.

Molt aprop d'aquesta àrea hi ha el carrer dels Arcs on es certifica l'existència de dues intervencions: una en el 1988 dirigida per Oriol Granados i Ferran Puig i l'altre un seguiment arqueològic dut a terme per Mª Teresa Gilisbars de Francisco, enguany. La primera actuació fou en un solar del carrer del Arcs, núm. 5, durant les obres d'ampliació del Col·legi d'Arquitectes, es van trobar restes d'una necròpolis, que com la de la Pça. Villa de Madrid, s'establiria a la vora d'una via, que probablement aniria en direcció a l'actual zona de Gràcia. Dins d'aquesta àrea funerària es van estudiar les fonamentacions del primer mausoleu d'època romana, conegut a Barcelona, ja que gairebé totes aquestes construccions van ser desmuntades per al seu reaprofitament per a la construcció de la muralla baix-imperial. El vestigi descobert consistiria en una part del basament d'un edifici funerari quadrangular que se situava entre el solar esmentat i el subsòl de l'edifici del Reial Cercle Artístic i tindria una datació del segle I dC, concretament en època neroniana. També es va fer palès que a mitjan del segle IV i al principi del segle V, aquest solar continuà essent utilitzat com a cementiri.

La segona intervenció no va tenir els mateixos resultats en quan aparició de troballes; es féu al carrer del Arcs núms. 1-3, i es deixà al descobert la fonamentació de les cases que formaven part dels antics carrers Coribia i Bou durant el segle XIX, aquests van desaparèixer, juntament amb les cases el 1950, moment en que es fa la plaça Nova. En

aquesta mateixa plaça l'any 2000 també s'hi va dur a terme un seguiment arqueològic d'una rasa i un sondeig, dirigit per Marta Fàbregas i Espadaler, però amb uns resultats arqueològics totalment estèrils amb nivells totalment moderns, fruit de la transformació constant a la que es veu sotmesa la ciutat de Barcelona.

MOTIUS DE LA INTERVENCIÓ I OBJECTIUS

La present memòria recull els resultats del control arqueològic efectuat sobre unes obres que van consistir en l'excavació d'una rasa per instal·lar el cablejat elèctric, obra contractada per Mobelsystems, al C/ Boters, número 6, de Barcelona. La intervenció arqueològica s'adjudicà a l'empresa ATICS S.L., sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Elisenda Moix Ezquerria i amb la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona.

Els objectius generals de l'actual intervenció s'han traçat de forma conjunta amb el Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona i la direcció de l'obra, seguint la normativa municipal i general en temàtica de patrimoni. Aquests, s'han basat en l'estudi de les possibles restes conservades en el subsòl, en el recull de la informació històrica necessària per tal d'ampliar els coneixements vigents de la ciutat sobre èpoques precedents i finalment, en l'avaluació de les restes arqueològiques que podrien quedar afectades per l'obres. És per aquest motiu que, davant l'interès arqueològic i el valor històric-arquitectònic del lloc, la llicència d'obres ha estat condicionada a la realització d'un seguiment arqueològic dels rebaixos efectuats en el subsòl del solar a l'hora de fonamentar el nou edifici.

Les obres es varen iniciar i finalitzar el mateix dia 22 de març del 2004. El control arqueològic es portà a terme per tal de detectar i documentar estructures antigues que poguessin resultar afectades. La rellevància arqueològica de la zona implicada és coneguda tant per intervencions arqueològiques anteriors (ja citats anteriorment) com pels estudis sobre la morfologia urbana de la Barcelona preindustrial (Florensa, 1962; Duran i Sanpere, 1972; García Espuche, 1986; Banks, 1992; Guàrdia i García Espuche, 1992) que han aportat informació acurada sobre l'emplaçament i traçat de la muralla medieval i moderna, així com de la distribució, funcionalitat i ubicació d'edificis públics i domèstics dels períodes assenyalats. Així, doncs, calia preveure durant el procés d'extracció de terres l'aparició de restes arqueològiques associades a aquest ampli ventall cronològic; tant per confirmar com per contrastar negativament a nivell arqueològic els diferents estudis basats en fonts escrites i en planimetries antigues.

A partir dels resultats de la intervenció, en cas de localitzar-se restes arqueològiques, es preveu dur a terme una valoració de l'afectació de l'obra a aquestes, per redactar el projecte arquitectònic definitiu.

METODOLOGIA I DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS

El sistema de treball utilitzat va ser l'habitual en aquest tipus d'intervencions, es va combinar martell hidràulic, sota control arqueològic, amb l'excavació científica i manual adreçada al descobriment de les restes que hi podien aparèixer. El període d'intervenció va ser d'un dia hàbil, el 22 de març de 2004.

Cal destacar que la rasa objecte d'estudi (Fig.2) tenia unes dimensions molt reduïdes, 0,25 m d'amplada per 0,17 m de fondària i 7 m de llargada, fet que simplificava força les possibilitats de que hi aparegués algun vestigi. En un principi s'obrí 1 m de rasa sense cap problema, es treia el paviment modern de rajoles de 30 per 30 cm que cobria l'habitació i la seva preparació, un segon paviment també modern fet amb maons massissos i lligats amb ciment i un petit estrat de sauló que tapava antics serveis d'aigua. En el tram del segon metre (Foto 1) però, s'observà com el martell pneumàtic s'enfonsava i es va poder comprovar que a sota dels serveis hi havia un soterrani del qual la direcció de l'obra no en tenia constància, fet que va comportar canviar la profunditat de la rasa, que en un primer moment havia de ser de 0,25 m. El soterrani no tenia les mateixes dimensions que l'habitació (que era la porteria de la finca del carrer Boters, núm. 6) on es feia la rasa, per tant fins el quart metre en direcció a l'est a sota dels paviments estava buit, a partir del 4,5 m trobem la mateixa estratigrafia exposada anteriorment.

Finalment esmentar que quan es va iniciar el seguiment arqueològic, es va poder observar que en la mateixa habitació que feia les funcions de porteria i passadís que donava accés a les escales de les vivendes i on s'excavava la rasa per a instal·lar-hi el nou cablejat elèctric, ja s'hi havia excavat un forat de grans dimensions, 1,20 m d'ample, 1,40 m de llarg per 1 m de fondària, destinat a ser el fossat d'un ascensor; i on s'hi constata un mur, en el perfil nord-oest, que semblava modern (en base al parament i materials constructius emprats) i que no es veia en planta i un nivell d'enderroc, en el perfil sud-est, també d'aquesta època a jutjar pels materials continguts. Cal dir però que es va perdre part d'informació dels estrats degut a que aquesta obra es féu sense tenir la llicència municipal preceptiva i per tant sense un seguiment arqueològic obligatori per constatar els vestigis apareguts.

Per tal d'aconseguir els objectius marcats, cal seguir una metodologia sistemàtica i adequada. En relació amb la metodologia de registre, la seqüència estratigràfica s'estableix per entendre la formació, delimitació i estructuració dels estrats i la seva

possible posterior destrucció. De la mateixa manera, ajuda a interpretar els diferents processos sedimentaris i postdeposicionals que han tingut lloc en aquest espai. Amb aquests pressupostos, s'ha establert un registre detallat dels diferents estrats que configuren la zona excavada, utilitzant a tal efecte el sistema d' Unitats Estratigràfiques (U. E.) dissenyat per E. C. Harris (Principles of Archaeological Stratigraphy, 1979), que permet analitzar de forma individualitzada cada una de les incidències que afecten la seqüència estratigràfica. La caracterització de les diferents U.U.E.E. identificades s'efectua en una fitxa, en ella es registren tots els paràmetres que permetin la seva correcta identificació i descripció: la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, la situació en les plantes i seccions i la posició física respecte a la resta d'unitats estratigràfiques amb les quals es relaciona.

RESULTATS I CONCLUSIONS

Els resultats obtinguts en aquest seguiment arqueològic han estat totalment nuls pel que fa al seguiment de la rasa, conseqüència absoluta de la poca profunditat assolida per la rasa (tan sols 0,17 m) i també per l'aparició i constatació d'un soterrani a sota de la finca, fet que també impediria trobar cap tipus de restes anteriors a l'època moderna. Per tant s'ha de parlar de nivells estèrils en quan a material ceràmic o estructures construïdes en relació a la rasa excavada.

Finalment esmentar que quan es va iniciar el seguiment arqueològic, es va poder observar que en la mateixa habitació que feia les funcions de porteria i passadís que donava accés a les escales de les vivendes i on s'excavava la rasa per a instal·lar-hi el nou cablejat elèctric, ja s'hi havia excavat un forat de grans dimensions, 1,20 m d'ample, 1,40 m de llarg per 1 m de fondària, destinat a ser el fossat d'un ascensor; i on s'hi constatava un mur, en el perfil nord-oest, que semblava modern (en base al parament i materials constructius emprats) i que no es veia en planta i un nivell d'enderroc, en el perfil sud-est, també d'aquesta època a jutjar pels materials continguts. Cal dir però que es va perdre part d'informació dels estrats degut a que aquesta obra es féu sense tenir la llicència municipal preceptiva i per tant sense un seguiment arqueològic obligatori per constatar els vestigis apareguts.

Bibliografia

AADD. 1974: "Geografia de Catalunya-III " *Geografia Comarcal-2*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

AADD. 1993: "Diccionari d'Història de Catalunya" VILAR,P. 1994 *Història de Catalunya*.

BANKS, P. 1992: "L'estructura urbana de Barcelona, 714-1300", AADD: *Història de Barcelona 2. La formació de la Barcelona Medieval*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

BLASCO,M. Et alii (1983). "Avinguda de la Catedral-1989. Intervencions a Barcino (1982-1989). Barcelona" a *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Antiguitat Tardana. Campanyes 1982-1989*. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura . Barcelona.

DURAN I SANPERE, A. 1972: "La ciutat al llarg de les seves muralles. Viatge entorn de la darrera muralla" *Barcelona i la seva Història, vol. I*. Barcelona.

FÀBREGAS,M. 2000 "Memòria tècnica de l'excavació d'urgència a la plaça Nova (Barcelona), Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

FLORENSA FERRER, A. 1962: "Evolución de Barcelona en la Baja Edad Media". *Cuadernos de arqueología e historia de la ciudad, III*. Barcelona.

GARCIA I ESPUCHE, A. 1986: *Espai i societat a la Barcelona preindustrial*. Barcelona.

GRANADOS,O. et alii. Intervencions a Barcino (1982-1989). Barcelona" a *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Antiguitat Tardana. Campanyes 1982-1989*. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura . Barcelona.

GRAU, R. 1997: "Consideracions històriques sobre el centre de Barcelona", AADD: *Els barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella i Eixample*, Enciclopèdia Catalana, pp. 33-56.

GUÀRDIA, M; GARCIA ESPUCHE, A. 1992: "Consolidació d'una estructura urbana (1300-1516)", AADD: *Història de Barcelona 3. La ciutat consolidada (s. XIV-XV)*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

GUÀRDIA, M.; GARCIA ESPUCHE, A. 1992: "Estructura urbana", AADD: *Història de Barcelona 4. Barcelona dins la Catalunya Moderna (s. XVI-XVIII)*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 100	
Sector:		Fase:		Cronologia: Finals s.XX	
DEFINICIÓ :	Paviment.				
DESCRIPCIÓ :	Rajoles de gres, de 0,30 per 0,30 m, amb un gruix de 0,2 m, de dos colors, blanc i negre.				
MATERIAL DIRECTOR :	-				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a			Equivalent a	
	Rebleix a			Es reblert per	
	Cobreix a	101		Es cobert per	
	Talla a			Tallat per	
	Es recolza a			Se li recolza	
	S'entrega a			Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 101	
Sector:		Fase		Cronologia: Finals s. XX	
DEFINICIÓ :	Preparació de paviment.				
DESCRIPCIÓ :	Feta de ciment i amb 10 cm de gruix.				
MATERIAL DIRECTOR :	-				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a			Equivalent a	
	Rebleix a			Es reblert per	
	Cobreix a	102		Es cobert per	100
	Talla a			Tallat per	
	Es recolza a			Se li recolza	
	S'entrega a			Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 102	
Sector:		Fase:		Cronologia: s.XX	
DEFINICIÓ :	Paviment.				
DESCRIPCIÓ :	Segon paviment format per maons massissos de 30 cm per 15 cm, amb un gruix de 4 cm i lligats entre ells amb ciment.				
MATERIAL DIRECTOR :	-				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a			Equivalent a	
	Rebleix a			Es reblert per	
	Cobreix a	103		Es cobert per	101
	Talla a			Tallat per	
	Es recolza a			Se li recolza	
	S'entrega a			Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 103	
Sector		Fase		Cronologia: s. XX
DEFINICIO :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Farciment de terra sorrenca de color marró clar anomenada sauló i utilitzada basicament per tapar serveis urbans com en aquest cas amb el tub de l'aigua.			
MATERIAL DIRECTOR :	-			
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	102
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

ANNEX

DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

Fig.1 Ubicació de la intervenció en el barri Gòtic de Barcelona.

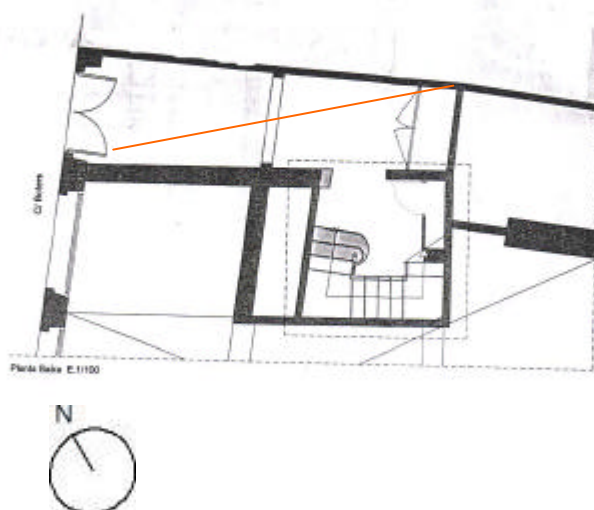

Fig.2. Localització de la rasa de 7 m en planta. Direcció de la rasa: d'oest a est.

ANNEX

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FOTO 1. Vista des del nord dels primers 2 m oberts de la rasa.

FOTO 2. Vista des del sud de la rasa.